

E. O.

Pięćdziesiąty tom "Biblioteki Problemów"

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 7/1-2, 226-227

1962

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

nictwa. Również zasłużeni dla rozwoju nauk przyrodniczych byli tacy reformatory, jak Hugo Kołłątaj, Tadeusz Czacki czy Stanisław S'aszic. Pierwszy pracą *O potopach...* wniósł wiele ożywczych poglądów do geologii, a inicjatywa meteorologiczna i kartograficzna drugiego wielokrotnie została uwieczniona w literaturze, podobnie jak działalność przyrodniczo-krajoznawcza i geologiczna Staszica. Wszechstronnymi byli również bracia Śniadeccy. Jan — oprócz astronomii — zajmował się geografią, meteorologią, matematyką, a nawet dydaktyką i filozofią, Jędrzej natomiast — to nie tylko chemik, ale także lekarz i pedagog. Podobnie Jan Jaśkiewicz był jednocześnie pierwszym profesorem chemii w Polsce oraz geologiem i mineralogiem z zainteresowań. A jakże wszechstronnym przyrodnikiem był Krzysztof Kluk, piszący na tematy botaniczne, rolnicze, geologiczne i paleontologiczne.

Trudności nastęrczała zresztą sama charakterystyka stanu nauk, nie zawsze jeszcze wyodrębnionych w wieku Oświecenia w nauki znane współcześnie. Wiele z nich wówczas dopiero zarysowało się. Dotyczy to np. paleontologii, która nie istniała jeszcze wtedy we współczesnym znaczeniu, a nawet geologii, wyłaniającej się dopiero z geografii fizycznej. Nauki przyrodnicze wieku Oświecenia miały bowiem bardzo szeroki zakres i kryły w sobie embriony wielu współcześnie uznanych gałęzi nauk.

Należy do tego wszystkiego dodać szczupłość miejsca, przeznaczonego na tak szeroką problematykę, aby uwypuklić trud selekcjonowania zagadnień. Każda bowiem nauka przedstawiona syntetycznie na wystawie, zobrazowana przez główne tezy naukowe i zdobycze tego okresu, wymagałaby osobnej, jej tylko poświęconej ekspozycji. Picnierska praca w tym zakresie została wykonana, a próba powiodła się. Opracowanie wystawy dostarczyło wiele materiałów do historii nauk przyrodniczych w Polsce i na tej podstawie można już dziś przystąpić do bardziej szczegółowego przeglądu tych nauk w nowej, specjalnie im poświęconej ekspozycji, tym razem może już w Warszawie.

Ekspozycja Muzeum Techniki skoncentrowała się na pokazaniu najważniejszych osiągnięć postępu technicznego, które pojawiły się na ziemiach polskich w II połowie XVIII w. Na czołowym miejscu znalazło się wykorzystanie pary jako nowego źródła energii. Wiele miejsca przeznaczono również wprowadzeniu do produkcji nowych surowców (m.in. węgla kamiennego i rud cynkowych) oraz rozwojowi metod ich eksploatacji i przetwórstwa. Postęp w hutnictwie reprezentowała najnowsza wówczas metoda wytopu surowki wielkopiecowej oparta na zastosowaniu koksu. Z osiągnięć techniki budowlanej można było zobaczyć np. oryginalne projekty konstrukcji mostowych. Nie pominięto też prób lo'ów balonowych, które choć pozbawione znaczenia praktycznego, świadczyły o rozległości myśli technicznej epoki Oświecenia.

Trzeba podkreślić, że wystawa została oparta wyłącznie na oryginalnych dokumentach i eksponatach. Niektóre z nich, np. techniczne rysunki najwcześniejszych na ziemiach polskich maszyn parowych, były pokazane po raz pierwszy na wystawie.

Wystawa *Ignacy Krasicki i Oświecenie w Polsce* trwała od czerwca do października 1961 r.

HALINA DUCZMAL-PACOWSKA, JERZY JASIUK

PIĘDZIESIĄTY TOM „BIBLIOTEKI PROBLEMÓW“

Dnia 30 września 1961 r. odbyła się w Państwowym Wydawnictwie Naukowym dyskusja nad „Biblioteką Problemów“ z okazji ukazania się 50 jej tomu.

Jubileusz ten może zainteresować historyka nauki z dwu powodów.

Po pierwsze, „Biblioteka Problemów“ stanowi najpoważniejsze w ciągu ostatnich

lat kilkunastu przedsięwzięcie wydawnicze mające na celu upowszechnienie wiedzy, a przede wszystkim przyrodoznawstwa. W latach 1956—1961 wydano w tej serii zainicjowanej przez miesięcznik „Problemy“ 50 tomów o łącznym nakładzie 672 tys. egzemplarzy i objętości 1060 arkuszy wydawniczych (z tego 5 małych encyklopedii o łącznym nakładzie 370 tys. egzemplarzy i objętości 445 arkuszy wydawniczych). Spośród tych 50 tomów 23 prac wyszło spod pióra autorów polskich, reszta zaś stanowiła przekłady.

Po drugie — jak w każdej dobrej popularyzacji nauki — szeroko uwzględniona została w „Bibliotece Problemów“ historia nauki. Odnosi się to zarówno do tomów omawiających poszczególne problemy wiedzy współczesnej, gdzie materiał aktualny wprowadzany jest często w ujęciu historycznym, jak i do tomów poświęconych specjalnie dziejom nauki i techniki. Tomów takich ukazało się dotychczas osiem: E. Curie, *Maria Curie*; L. Fermi, *Atomy w naszym domu*; M. Von Laue, *Historia fizyki*; S. Lilley, *Ludzie, maszyny i historia*; K. Michałowski, *Technika grecka*; D. J. Struik, *Krótki zarys historii matematyki do końca XIX w.*; F. S. Taylor, *Historia nauk przyrodniczych w zarysie, Historia odkryć geograficznych — wielcy odkrywcy i badacze Ziemi*¹. Nie wszystkie z tych prac uniknęły błędów — przede wszystkim w tłumaczeniu, gdyż spośród ośmiu tomów mamy tylko jedną pracę polską — ale ich całość stanowi bardzo poważny wkład do naszej skąpej literatury z zakresu historii nauki i techniki.

E.O.

POSIEDZENIE POŚWIĘCONE PROBLEMOM POPULARYZACJI HISTORII NAUKI I TECHNIKI

27 listopada 1961 r. odbyło się w Muzeum Techniki w Warszawie posiedzenie zorganizowane przez Zakład Historii Nauki i Techniki PAN, na którym dr Irena Stasiewicz, mgr Maria Burdowicz-Nowicka i mgr inż. Bolesław Orłowski wygłosili referat *O społecznym znaczeniu prac popularnonaukowych z zakresu historii nauki i techniki*.

Referenci oparli rozważania na obszernej analizie aktualnego stanu popularyzacji historii nauki i techniki w Polsce, omawiając działalność w tej dziedzinie zarówno instytucji naukowych, jak i wydawnictw, prasy, radia i telewizji. W zakończeniu referatu podali oni wnioski, których realizacja przyczyniłaby się do polepszenia efektów prac popularyzatorskich.

Po referacie rozwinęła się ożywiona dyskusja, w której brali udział m. in. prof. dr E. Olszewski, red. inż. Dobrzański, mgr Dymecka, inż. J. Jasiuk, red. J. Rządowski, red. Przelupski, mgr M. Witwińska².

W zebraniu, któremu przewodniczył prof. dr A. Birkenmajer, poza pracownikami Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN oraz Muzeum Techniki uczestniczyli zaproszeni przedstawiciele wydawnictw i czasopism.

J.J.

WYSTAWA „POSTĘP TECHNICZNY W POLSCE OKRESU OŚWIECENIA“

Dla spopularyzowania historii techniki polskiej, a zwłaszcza wielu jej chlubnych kart nieznanym szerszemu gronu, Muzeum Techniki w Warszawie podjęło

¹ Z pięciu ostatnich książek ukazały się w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki“ recenzje lub notatki; zob. nry: 1/1957, 1/1960, 1/1961, 2/1960 i 3-4/1960.

² Referat i streszczenie dyskusji opublikowane będą w najbliższym numerze „Kwartalnika“.